Karel Klostermann: Domek v Poledí ulici
Chuchláci — Kochanovická epopeje
Karel Leger: Emancipovaná

V referátě o nové beletristické knize p. Klostermannově musím podepsat všecko, co napsal v minulém ročníku těchto listů p. *jv.* o tomto oficiální kritikou českou vysoko ceněném autoru při příležitosti posudku jeho novel „V srdci šumavských hvozdů" (Literární listy, 1897, str. 154 a n.) Je to kniha umělecky docela planá, plochá, banální a jalová. Léta nečetl jsem již větších triviálností podávaných s klidnější a pitvornější obšírností a vykládaných s větší suffisancí tlachově povídavým slohem hospodských zábav a anekdot. Ve všech třech pracích p. Klostermannových, shrnutých ve sbírku, o níž mluvím, vystupuje lidská bída, zlotřilost, zbídačelost, mravní i fysická degenerace, zvrhlost i tupost v příšerné, odporné, hnusné a úmorné podobě; ale mýlí se každý, kdo očekává, že p. Klostermann pochopí první a nejprimitivnější příkaz umělecký a pokusí se alespoň nějakou *úměrnou*, danou látku charakterisující a pro ni typickou *formou*, *dikcí*, *stilem*, *fakturou* ji vystihnout.

Dokonce nic takového nepřišlo ani na mysl žoviálnímu panu povídkáři, který vypravuje celou tu bestiálně tragickou a misanthropicky zoufalou a odporně pustou látku známým, trochu bonvivantským, trochu sousedským způsobem, popřávaje si sem tam všelijakých slušně odležených vtipů a neméně obstarožných povzdechů a moralistickoelegických rozplizlostí, ale jinak v celku pracuje s tlachavou důkladností, feuilletonistickou prázdnotou a novinářsky referentskou chladnokrevností bez každého osobního přízvuku a vzrušení, bez vší reliefní plastické vise, bez každého určitého a výrazného základního akordu a barvy. Šosáci, hlupci, obmezenci, darebové a taškáři, blbci a bestiální surovci defilují před vaším zrakem a všecky traktuje p. autor týmž pokojně trávícím tónem, bez každé emoce, bez každého vypracovaného poměru k látce, pasivně a nicotně, lenošně a pustě, obšírně a prázdně, novinářsky bezvýrazně slovem. Ani ve scénách, které nesou samy sebou zjitřený lyrismus nakupených výbušných látek dojmových a citových, nevzdává se p. autor tohoto anekdoticky prázdného, šprýmařsky žoviálního a hospodsky lenošného tlachu. Jen poněkud jemnější duši jest úzko a docela fysicky odporno z toho tupého indiferentismu a umělecké nepolarity, netemperamentnosti a bezcharakternosti autorovy, který se zmůže nanejvýš někde jen na jistou soi-disant pitvornou komiku nejotřepanější šablony a to ještě na místech naprosto nevhodných. Působí to všecko tím trapnějším, odporně pustým dojmem, z něhož nevybřednete nikde k čistšímu, krystalisovanějšímu, lidsky i básnicky hlubšímu tónu.

Kdo vzpomene, jakou grandiosně symbolickou, misanthropicky ponurou a orientálně skoro drtivou poesii děsu, hrůzy a hnusu dobyl z téže látky a z týchže sujetů na př. Zola nebo v jiných odstínech Flaubert, změří si celou neuměleckost p. Klostermannovu v příšerně nicotné její prázdnotě, a pochybuju, že i s nejvyšší námahou přečte několik archů knihy.

Pan Klostermann v předmluvě k této publikaci píše, že dokonce není pesimistou ani misanthropem a že dokonce nemá příčiny zoufat nad světem. Věřím mu na slovo. Ano, p. Klostermann je docela spořádaný a hodný muž, kterému neudělal nic svět a zejména ne ty strašné zoufalé propasti jeho bídy, smrti, muk a mysteria, a který také neudělá nic jemu. To by bylo všecko v pořádku. Chyba je jen v tom, že člověk s tak šosácky pokojnou, bohabojně usedlou a spokojeně trávící duší žene se na látky vzrušivého útisku, bolestného zoufalství, příšerných bezrozumných muk, na themata propastné bídy, nicoty, bezrozumí

světa, na sujety v jádře a samou podstatou temné, podvědomé a zoufale misanthropické, jimž celý ráz jeho duševní nálady a temperamentu je přímo protichůdný a jež nedovede postihnout a vycítit v jich zoufale smutném a hlubokém dosahu.

Z této neúměrnosti a nesrovnalosti, protivící se samému základu a pojmu umění, vycházejí pak práce jako přítomné, které nejsou leckde ničím, než bezděčnou karikaturou a bezděčnou frivolností.

Legrova povídka prózou — první pokus tohoto povídkáře veršem — *Emancipovaná*, je práce slabá sice, docela povrchová, nedokreslený, nejasný, zmatený, rozplizlý náběh k satirické povídce, venkoncem také šablonovitá jako plod románového genru — ale přece stojí výše než právě uvedená kniha p. Klostermannova. Jest alespoň distingovaněji cítěná, neuráží tak přímo a tak trapně váš smysl umělecké formy a citového i estetického taktu jako plody p. Klostermannovy. To jsou ovšem přednosti negativní a jen poměrové — positivních, bohužel, skoro není také tu.

Rozumná a ušlechtilá, krutou školou života prošlá učitelka, která theoreticky, pérem, bojuje za emancipaci ženy, provdá se za churavého muže-slabocha, soudního adjunkta v nějakém buď středo- buď východočeském Kocourkově. Chce i tu působit k mravnímu a společenskému povznesení ženy, ale narazí na nevšímavost, surovost, hlupství a zabedněnost žandovskou a nepřivede to ve své propagační snaze než k založení několika spolků stejně bezvýznamných a zbytečných, jako byly všecky ostatní v tomto symbolickém Žandově, typu českého města, myslím, speciálně bohatšího průmyslného, polabského nebo východočeského, politisujícího a frázujícího města (jih český je jiný, chudší, temnější, vážnější, a zrcadlí se to, poněkud alespoň, také v rázu jeho měst). Paní adjunktová potkává se v městě jen s nedůvěrou, podezíráním, posměchem a léčkami, které jí strojí

několik maloměstských bonvivantů a smyslníků — neboť ti jediní z celého Žandova porozuměli po svém smyslu ženské emancipaci jako povolnosti a ochotě k mužským choutkám a potřebám a hledí ji ve svém smyslu vykořistit. „Emancipovaná“ je: lehká žena. A tak octla se ubohá Růžena ve městě ve společnosti, kde platí za něco výstředního, zbrklého nebo lehkého a kde vedle nemocného slabocha-muže je vydána úkladům a léčkám chytrého a vtipného bonvivanta, paši města, ředitele cukrovaru. Tento zkušený světák číhá na ni jako pavouk na mouchu; je přesvědčen, že nuda nebo hnus nebo potřeba vžene mu ji dříve či později do náručí. A touto perspektivou končí skutečně kniha. Jenže je tu vložena ještě jako motivace velice nešťastně a neobratně nepravděpodobná a neživotná sentimentálně elegická historie o mladém, blouznivém hochu-básníku, který se zamiluje platonicky do Růženy, dopustí se nějakého zpronevěření ve svém bídném úřadku na radnici, aby si mohl kupovat knihy a dál se vzdělávat in poesia et artibus a tak zalíbit vlídné dámě svého srdce, a nakonec hyne sebevraždou, dříve, než Růžena se vrátí z pokořující cesty k cukrovarnickému řediteli, jehož byla prosit, aby nešťastného básníka nedal zavřít. Růžena jest obviňována všeobecně ze smrti a sebevraždy nešťastného snivce a proklínána shromážděným davem a brzy celým městem a nakonec i svým mužem jako „emancipovaná“, což celému žandovskému světu nyní patrně znamená tolik, jako svůdkyně, koketa, otrava mladých mužů. To je tedy resultát působení Růženina pro myšlenku ženské emancipace v Žandově.

Co práci p. Legrově v první řadě vadí, je *romanesknosť* a *úplná psychologická šablonovitosť* nejdůležitějších figur povídky, v první řadě rekyně samé, Růženy, pak důležitějších a základních poměrů jejích k muži i k nešťastnému pasivně nadšenému básníku. Růžena žije dost povrchem a dějem, ale *psychologicky, vnitřně docela nic* v povídce p. Legrově. Jaký je poměr její k muži, co jí je a co jí není a čím by měl být jejím potřebám, co jí je Jičinský, co ředitel, jaký jest její temperament, jak cítí, jaké má potřeby

a tísně života, čeho po něm žádá — o tom v povídce p. Legrově ani slova. A stejně její myšlenkový svět nám docela uniká. Nelze přece myslit, že žena jako Růžena, mužná, životem zkušená, myslivá, bojovná duše, jak ji líčí p. Leger na počátku knihy, může věřit, že spolková komedie je propagací ideje a že lze ideje propagovat lidmi, jako jsou žandovští měšťáci.

Práce p. Legrova má jen dost hladkou, ale zato velice *planou* a *falešnou* místy a *šablonovitou* (celá episoda s Jičinským), *romaneskní fabulaci* — ale schází jí úplně vnitřní, podstatný, opravdový život — nervů, krve, srdce i duše. V knize pohybují se jen vystřižené siluetky, černé stíny, jimž někde odpozoroval p. Leger dost věrně a přesně vnější gesto, ale jichž podstatný, důvěrný, vnitřní život nám vůbec ani slovem nenaznačil. Z toho plyne, že povídku p. Legrovu lze snad lehce a dost příjemně přečíst — ale nelze o ní naprosto nic a nic myslit, ani soudit, ani cítit, ne-li prázdnou romaneskní šablonu. Autor snad chtěl napsat, jak napovídá v předmluvě, satiru malicherného, pustého, uměle napěněného života maloměstského, módní hry se slovy a hesly, satiru nepochopení skutečného a opravdu vážného, těžkého lidského života (sociální hnutí) — ale i taková satira by musila dopadnout hlouběji, životněji a hlavně k nesrovnání trpce a zoufale, musila by čišet přímo vyvětralým, pustým, marně a zbytečně prohraným a rozhozeným lidským životem. Ale zde jsem stále u toho hlavního uměleckého postulátu, jenž chybí v této práci p. Legrovi: určitý psychický akord, hluboce a bolestně vyznívající tón rozhodného a pevného soudu nad životem, společností, světem, pevně a opravdově podané citové zabarvení, charakterový relief. *Emancipovaná* je jen povrch, vnější gesta, mělká a pitvorná hra, šablona vnějšího děje a příjemné a pohodlné fabulace — a to se cítí zvlášť zle a trapně v próze, daleko trapněji a bolavěji než v povídce veršem.

A to proto, že povídka veršem je genre *starší* a *tradičnější*, kde lze daleko více (a je také nutno) pracovat *zkratkami*, kde mnoho se odpočítává na tradiční techniku a plynnost verše, kde rozhodují také mnoho analogie a asociace ze starších prací a typů tohoto genru.

Román nebo povídka prózou jest útvar mladší, vznícenější, vznešenější, posud ve varu tvorby. Zde musí autor sondovat lidskou duši do hlubin, rýti hluboko a obšírně v jejích šachtách jako nikde jinde, vynésti na povrch nejtajnější a nejpodstatnější bolesti, potřeby, žízeň a touhu samého vřelého jádra lidství — zde cítí se šablonovité epigonství povrchně a hladce spořádaného děje a prázdně kombinované fabulace zle, dráždivě a odporně jako nikde jinde v tvorbě veršové.

Román nebo povídka, právě proto, že nejsou vázány na přesnou, pevnou a určitou formu, že spojují v sobě lyrismus dramatičnosti i epičnosti, že jsou genre *nejširší*, *nejvolnější*, *nejlekutější* a schopný nejindividuálnějšího odstínění a odlišení, žádají *nejhlubší*, *nejdůvěrnější*, *nejobšírnější sondace a šelření* těch *vlastních* a *bolavých základů duše*, jimž ostatní genry, pracující pevnějšími *zkratkami*, musí se vyhnout a jež mohou podat nanejvýš sumárně, stručně a v projevech vnějších.

V tom je také příčina, že předchozí práce p. Legrovy veršem psané stojí výše než tento první pokus jeho v povídce prózou. Bude-li chtět p. Leger znamenat něco pro rozvoj moderní české prózy, bude musit opustit tyto vyšlapané, povrchové, šablonové, fabulistické cesty, jimiž kráčí v *Emancipované*, a hledat nové, svoje, hluboce individuálné, opravdově psychické a vášnivě intuitivní.